

TÜRKİYE'DE EĞİTİM SİSTEMİ ve İSTİHDAM

ZİRVE RAPORU

YDV" GZ
GENÇLİK ZİRVESİ

**yeni
dünya
vakfı**

YENİ DÜNYA VAKFI EĞİTİM RAPORU – 1

Eğitim Kültür - Sanat Birim Başkanı: Dr. Halil İbrahim ERBAY

Proje Koordinatörü: Çiğdem YARAMIŞLI

Raportör: M. Sabri AKGÖNÜL

© YDV, Yeni Dünya Vakfı, İstanbul 2022

Yayıma Hazırlayan: M. Sabri AKGÖNÜL

Tasarım: Özlem ELEVÜLÜ

YDV GENÇLİK ZİRVESİ KOORDİNATÖRLERİ

Koordinatör: Rabianur ERGİN

Koordinatör: Buse Elif ÖZÇİRPİCİ

Tanıtım Medya Koordinatörü: Özlem ELEVÜLÜ

Yardımcı Ekip

Hatice Ebrar SAL

Celal SONKAYA

İdris ERGİN

Zakariyya AL BANNA

ZİRVEYE KATKIDA BULUNAN ÖĞRENCİLER

AHMET AYDIN
AHMET MALİK ORMAN
ALİME SALİHA BARUT
AYŞE BÜŞRA İÇKE
BEYZA BARUTÇU
BEYZA KORKMAZ
EMRECAN KİRAZ
ESRA NUR EKİCİ
GAMZE YALÇIN
HALİS AKÜZÜM
HATİCE MERVE ÖZCAN
HÜSEYİN MERT AKAGÜNDÜZ
İREM HAFIZOĞLU
İSA DOĞAN
İSMAİL GENÇER
İSMAİL ÜNAL
LÜBEYNE ARHAN
MAHİNUR ÖZDEMİR
MEHMET FURKAN BAKIR
ÖMER FARUK CAN
RABİA BAĞCI
SELMAN AĞTAŞ
SONGÜL GEÇER
SÜEDA KARACA
YUSUF MANAV
ZEYNEB BERRE TUNCA
ZEYNEP SENA UZUNBOY

“Gülme, ağlama, yargılama; sadece anla.”

Spinoza

Başlangıç

Bu rapora gençlerin söylemediği hiçbir şey eklenmemiş ve yine gençlerin söylediği hiçbir şey rapordan çıkarılmamıştır. 2021 yılının 3-4-5 Eylül günlerinde, Yeni Dünya Vakfı (YDV) olarak, Türkiye’de eğitim ve istihdam ilişkisi üzerine gerçekleştirdiğimiz Gençlik Zirvesi’nin tartışma, tespit ve öneri dökümünü ihtiva eden bu raporun esas amacı, eğitim sistemine ve işgücü piyasalarının sorunlarına gençlerin diliyle çözüm üreten bir model inşa etmektir. Zirve’nin hedefi, Türkiye’nin çeşitli illerindeki üniversitelerde, çeşitli fakültelerde eğitim gören gençlerin, başka bir ifadeyle eğitilenlerin gözünden eğitim sisteminin işleyişine bir bakış açısı sunmaktır.

Bu maksat mucibince Lise 4, Lisans ve Yüksek Lisans öğrencilerinden müteşekkil yaklaşık 50 kişilik bir grupla, 3 gün boyunca, yürütülen müzakerelerde gençlerin cesareti ve girişimi desteklendi. Ele alınan konular, büyük bir titizlikle tartışıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

Raporun Yöntemi ve Amacı

Gençlik Zirvesi'nin en büyük katkısı, gençleri mensubu oldukları toplumsal çevrelerin sorunlarında çözümün bir parçası haline getirmektir. İnanıyoruz ki, eğitim sisteminin (ve dolaylı olarak işgücü piyasalarının) daha ileri seviyelere taşınması ancak ve ancak gençlerin fikir ve tecrübelerini dikkate almakla sağlanacaktır. Zirveye iştirak eden gençler ve hocalar; birtakım temalar ve sorunsallar ışığında eğitim sisteminin ve işleyişinin geleceğine, dolayısıyla kendi geleceklerine, yön vermeyi, karar süreçlerine ve mekanizmalarına etkin katılımı, kaliteli bir eğitim sisteminin tesisine katkı sunmayı hedeflenmektedir. Yeni Dünya Vakfı, bu anlamda, gençlere destek sunmayı hem bir misyon hem de tarihsel bir sorumluluk addetmektedir.

Rapor; bir yanıyla gençlerin kendilerini ifade etmelerini teşvik eden bir etkinliğin sonucudur, diğer yanıyla da ifade ettiklerini katılımcı gözlemci bir yöntemle kaydetmiştir. Başka bir deyişle, raporun sunum mantığı etnografik bir araştırmaya dayanmaktadır. Raporu hazırlarken 'mutlak gözlemci' örtüsüne bürünmek elbette mümkün değildi. Ancak öğrencilerin tespit ve değerlendirmelerinin, gözlem ve eleştirilerinin mümkün mertebe 'olduğu gibi' kaydedilmesine gayret ettik. Zira eğitim sisteminin hem hedef kitlesi hem de nicel anlamda büyük bir parçası olan öğrencilerin, nâm-ı diğer "eğitilenlerin", eğitimciler ve karar verici konumda olanlara öğretecek şeyleri olduğuna inanıyoruz. Ne de olsa, bazı zamanlar, eğitilenler eğitimcileri eğitebilir!

Gençlik Zirvesi'nin İçeriği ve Organizasyonu

3 Eylül'de İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin kampüsünde bir araya gelen gençler öncelikle tanıştılar ve ardından programın içeriği ve biçimi hakkında tartışmaya başladılar. Bu tartışmalarda; Türkiye eğitim sisteminin avantajlarını ve dezavantajlarını aynı anda verecek temalar tespit edildi ve Türkiye ile hangi ülkelerin eğitim sistemleri arasında mukayeseler yapılacağı belirlendi.

4 Eylül günü, program, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden Doç. Dr. Bekir S. Gür'ün *Türkiye'de Yükseköğretime Erişim Sorunu Çözüldü Mü?* başlıklı sunumu ile başladı. Tartışmaya yükseköğretim ile başlamanın sebebi şuydu: Yükseköğretim sisteminin durumu bir ülkenin eğitim sisteminin mikro örneğini teşkil eder. Türkiye'de Lise veya daha alt eğitim kurumlarının öğrencileri yerleştirmek maksadıyla yetiştirdiği esas yerin Yükseköğretim Fakülteleri olduğu düşünüldüğünde, programa yükseköğretim sisteminden ve yükseköğretime erişim meselesinden başlamanız kaçınılmazdı.

Türkiye'de son yıllarda artan üniversiteleşme oranı ve üniversite öğrencilerinin/mezunlarının sayısındaki yükseliş, yükseköğretime eğitim tartışmasının temel nesnesi haline getirmiştir. Dahası, bir ülkenin yükseköğretim sistemi o ülke vatandaşlarının hem sosyo-kültürel hayatına hem ekonomik gelişmesine katkı sunar. Öneminden ötürü yükseköğretime yapılan yatırımların hedeflenen başarıya ulaşp ulaşmadığını, yükseköğretimdeki büyümenin ülke ekonomisine ve istihdam piyasalarına ne şekilde yansıdığını Doç. Dr. Gür istatistikî veriler eşliğinde sundu. Bu sunum ve sunumdaki infografikler öğrencilerin kendi aralarında yaptıkları tartışmalara ve müzakerelere ampirik malzeme sağladığı için hassaten kıymeti haizdir. Öğrenciler veri temelli analizler yapma olanağını, biraz da, bu sunumun sunduğu veriler aracılığıyla genişlettiler. Raporun 2. Bölümünde Doç. Dr. Gür'ün sunumundan edilen verilere yer verilmiştir.

Yine aynı gün Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nden Dr. Işıl Kurnaz-Baltacı *Okuldan İşe Geçişte Yaşanan Sorunlar: Eğitim Arzı ve İşgücü Talebi Uyumsuzluğu* serlevhali bir sunum yaptı. Türkiye'deki işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasında nevi şahsına münhasır bazı özelliklerin altını çizen Dr. Kurnaz-Baltacı hem eğitilmiş genç işsizliği olgusunu hem de eğitim düzeyleriyle ve/veya eğitim formasyonlarıyla uyumsuz işlerde çalışan gençler olgusunu bir arada sunarak eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasında bir uyum ve diyalog çizilmesine dair tespitlerini gençlerle paylaştı. Gerçekten de Türkiye'de eğitim sistemi ve işgücü piyasasının ihtiyaçları arasında bir uyumsuzluk, bir sağırlar diyalogu var. Eğitim sıralarında kazandırılanlar ile işgücü piyasasında talep edilenler arasındaki mezkûr uyumsuzluk, öğrencilerin de sık sık yakındığı bir durum olmasıyla hasebiyle kayda değerdir. Bu tespit, raporun 3. Bölümünde de yer alıyor ve sorunun çözümüne yönelik birtakım girişimler “Öneriler” kısmında vurgulanıyor. Bu kısımdaki vurgular, istihdam ve eğitim politikalarının revize edilme süreçlerine bazı katkılar sağlayacaktır. Dr. Kurnaz-Baltacı'nın sunduğu istatistikî veriler 2. Bölümde yer almaktadır.

Bahsi geçen iki sunumun ardından öğrenciler kendi aralarında işbölümü yaparak, belirli ülkelerin eğitim sistemini YDV'nin eğitim koordinatörleri ve danışman hocaları eşliğinde araştırmaya koyuldular. Eğitim sistemi araştırılan ülkeler, alfabetik sıraya göre, şunlardı: ABD, Almanya, Finlandiya, Güney Kore, İran, İsviçre Japonya ve Küba. Birbirinden oldukça farklı tarihsel tecrübeler ve eğitim sistemlerine sahip bu 8 ülkeyi incelemek ilk bakışta fuzuli gibi gelebilir; hele ki bu ülkelerin Türkiye eğitim sistemiyle benzemezliklerini düşününce. Fakat öğrencilerin birbirinden farklı örnekleri tercih etmelerinin sebebi karşılaştırma imkânlarını genişletmek içindi. Birbirlerine yakın örneklerin mukayesesi öğretici olduğu kadar birbirinden hayli uzak örneklerin karşılaştırılması da aynı derecede öğreticidir. Mezkûr ülkelerin eğitim sistemlerine yönelik araştırmayı müteakip bu ülkelerin eğitim sistemleri ve istihdam politikaları arasındaki ilişki ile Türkiye'deki cari durum mukayese edildi. Bu mukayese ve tartışmanın dökümanları 3. Bölümünde sunulmuştur.

5 Eylül günü öğrencilere yönelik üç sunum yapıldı. İlki, YDV Eğitim Komisyonu Başkanı Mehmet Sabri Akgönül'ün çevrimiçi eğitim ile yüz yüze eğitimi karşılaştırdığı Uzaktan Eğitim, Eğitime Ne Kadar Yakın? başlıklı sunumdu. Pandeminin yoğun bir şekilde hayatımıza koyduğu çevrimiçi eğitim olgusunun incelendiği sunumda, örgün eğitim ile online eğitim arasındaki örtüşmelerden ve farklılıklardan bahsedildi. Bilgisayar tabanlı teknolojiler ve tele-mevcudiyet aracılığıyla eğitimin/öğrenmenin ne kadarının mümkün olduğunu tartışan Akgönül uzaktan eğitimin, eğitimden uzaklaşmak olduğunu vurguladı. Uzaktan eğitimin hem öğrencilerin okula aidiyetini hem de akademik başarılarını negatif yönde etkilediğini tespit etti. Ayrıca 6 Aşamalı bir öğrenme modeli sunarak uzaktan eğitim esnasında sadece ilk 3 aşamasının gerçekleştiğini vurgulayan Akgönül, eğitimde olmazsa olan şeyin “bedensel katılım” olduğunu aktardı. Akgönül'ün sunumunun detayları ve öğrenmenin 6 aşaması, 2. Bölümde özetlenmiştir.

Yapılan ikinci sunum ise kendisi aynı zamanda İstanbul'da bir lisede öğretmen olan Asuman Namlı'ya aitti. Namlı'nın “Eğitimde Eşitsizlikle Başa Çıkmak: Uzman Görüşleri Temelinde Eğitim Sistemi ve Politikalarının Analizi” isimli tez çalışmasına dayanan *Eğitimde Fırsat Eşitsizliği* başlıklı sunumunda öne çıkardığı temalar şunlar oldu: Türkiye'de eğitim alanında yaşanan eşitsizlikler, ülkemizdeki okullaşma oranları, okul farklılıkları, akademik başarı farklılıkları, bölgesel farklılıklar. Üçüncü sunum Prof. Dr. Ayşen Gürcan'a aitti: *Yeni Nesil Müdürlük, Z Kuşağıyla Bağ Kurma* başlıklı bir konuşma yaparak, kendi müdirelik tecrübelerini gençlere aktardı. Gürcan, ayrıca, Lise öğrencilerinin okul yönetimiyle yaşadıkları sorunları çözebilmeleri için birtakım inceliklerden bahsetti.

Mezkûr sunumların ardından Gençlik Zirvesi'nin esas amacı olan öğrencilerin eğitim sisteminin sorunlarına yönelik çözüm önerileri oturumları başladı. Üç grup şeklinde ayrılan öğrenciler hem kendi okul ve okul sonrası iş deneyimlerine ve gözlemlerine hem de 2 gün boyunca kendilerine aktarılan bilgi ve infografiklere dayanarak eğitim sistemi ve istihdam politikalarına dair eleştirel bir değerlendirme yaptılar. Eleştirel değerlendirmenin ötesine geçip tespit ettikleri sorunlara birtakım çözümler geliştirdiler. Bu öneriler ve tespitler 3. Bölümde “Eğitim Sisteminde Gençlerin Çözüm Önerileri” başlığı altında madde madde sunulmuştur.

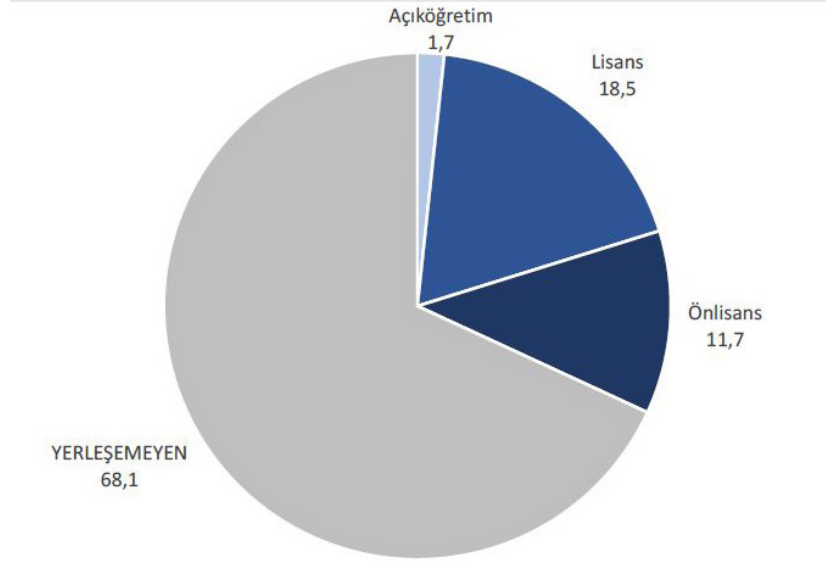
İKİNCİ BÖLÜM

Yükseköğretime Erişim Sorunu: Algılara Karşı Olgular¹

Bir eğitim sisteminin en temel meselesi, ortaöğretimden yükseköğretime geçiş sürecidir. Bu geçiş meselesi, hem ortaöğretim mezunlarının ileri seviyelerdeki süreçlere dahilini hem de yükseköğretime erişim düzeyini ihtiva ettiği için oldukça kritiktir. Türkiye'deki genel kanı, kalite ile erişimi ters orantılı birer olgu olarak ele alma eğiliminde. Bu kanıya göre, ya düşük kaliteli ama kitlesel eğitim ya da yüksek kalitede eğitim ama sınırlı sayıda erişim mümkündür.

Oysaki ulusal ve uluslararası verilere bakıldığında sorunun kalite-erişim dikotomisi olarak formüle edilmesi yanlıştır. Ortaöğretimden yükseköğretime geçiş için merkezi sınavların yapıldığı Türkiye'de artan rekabete rağmen bir 'geçiş sorunu' yaşanmaktadır. Örneğin 2020 yılında Lise son sınıf yerleşme durumu aşağıdaki şekilde gösterilir:

¹ Bu bölüm, Doç. Dr. Bekir S. GÜR'ün sunumunda kullandığı istatistiklerden ve aktardığı bilgilerden istifade edilerek hazırlanmıştır.

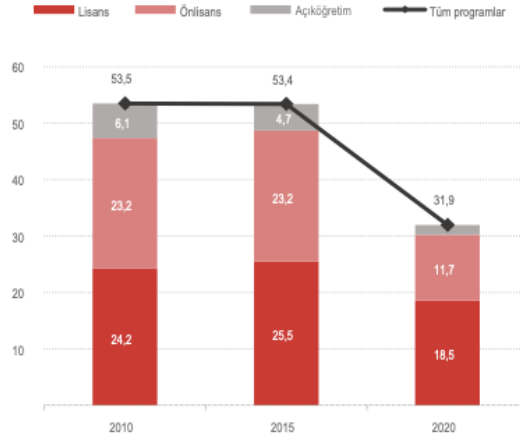
Bu oranlar 2020 yılında yükseköğretime geçiş girişimlerinin ahvalini ortaya koymakta ve Türkiye’de bir erişim sorununun varlığını gözler önüne sermektedir.

Yükseköğretime Geçişte Arz ve Talep Uyumsuzluğu

2020 yılındaki veriler, yükseköğretime yönelik talebin yüksek olduğunu ve fakat arzın yetersiz kaldığını göstermektedir. Peki, son 10 yıla, yani 2010 ile 2020 yılları arasına, baktığımızda durum nasıl seyreder?

Şekil A.2.1

Ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim (%) (2010, 2015 ve 2020)

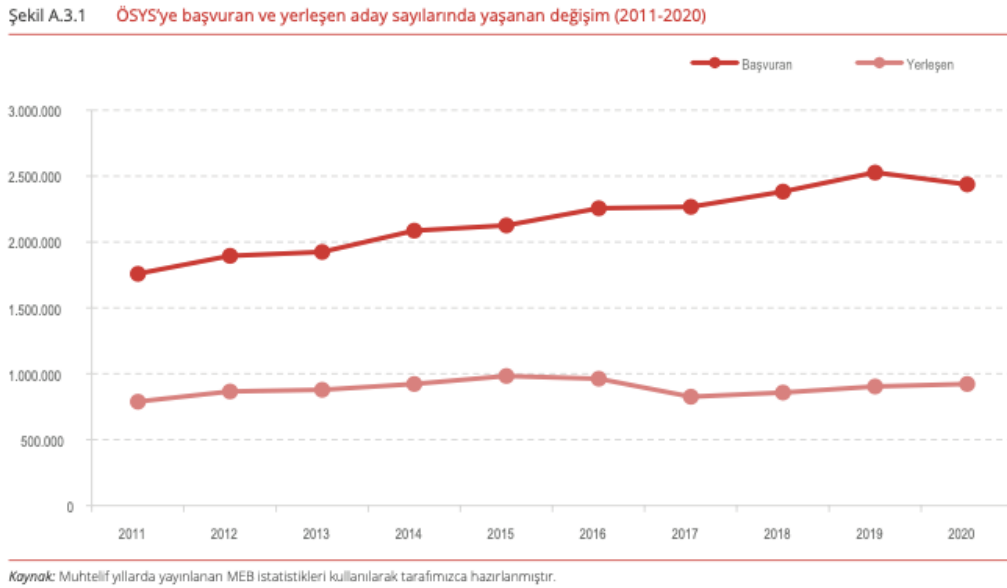

Kaynak: Muhtelif yıllarda yayınlanan MEB istatistikleri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil A.2.1’de 2010, 2015 ve 2020 yıllarında ortaöğretim son sınıfta üniversite giriş sınavına başvuran ve sonrasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin oranında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2010 yılında lise son sınıfta yükseköğretime giriş sınavına başvuran adayların %53,5’i bir programa yerleşirken yıllar itibarıyla lise son sınıfta yükseköğretime giriş sınavına başvuran adayların içinde bir yükseköğretim programına yerleşenlerin oranı 2015 yılında hemen hemen aynı kalarak %53,4 olmuştur. Ancak, bu oran, 2020 yılında ise çok keskin bir şekilde azalarak %31,9’a düşmüştür. Hem önlisans hem de lisans düzeyinde yerleşen aday oranlarında, yıllar itibarıyla, önemli oranda bir düşüş görülmektedir. 2020 yılında bir programa yerleşen adayların oranı lisans düzeyinde %18,5, önlisans düzeyinde %11,7, açıköğretim düzeyinde ise %1,7’dir.

Bu veriler, liseden yeni mezun olanların üçte ikisinden fazlasının üniversite giriş sınavının ilk senesinde bir programa yerleşemediğini izhar ediyor. Olgular ve veriler, önümüzdeki yıllarda da yükseköğretime giriş sınavından kaynaklı arz ve talep uyumsuzluğunun devam edeceğini göstermektedir. Bu durumun temel sebebi, yıllar içerisinde yükseköğretime yönelik talep artmasına rağmen, yükseköğretim arzında ciddi bir artış olmamasından kaynaklanmaktadır. Şekil A.3.1’deki grafik mezkûr arz-talep uyumsuzluğunu göstermektedir:

Şekil A.3.1'deki grafik mezkûr arz-talep uyumsuzluğunu göstermektedir:

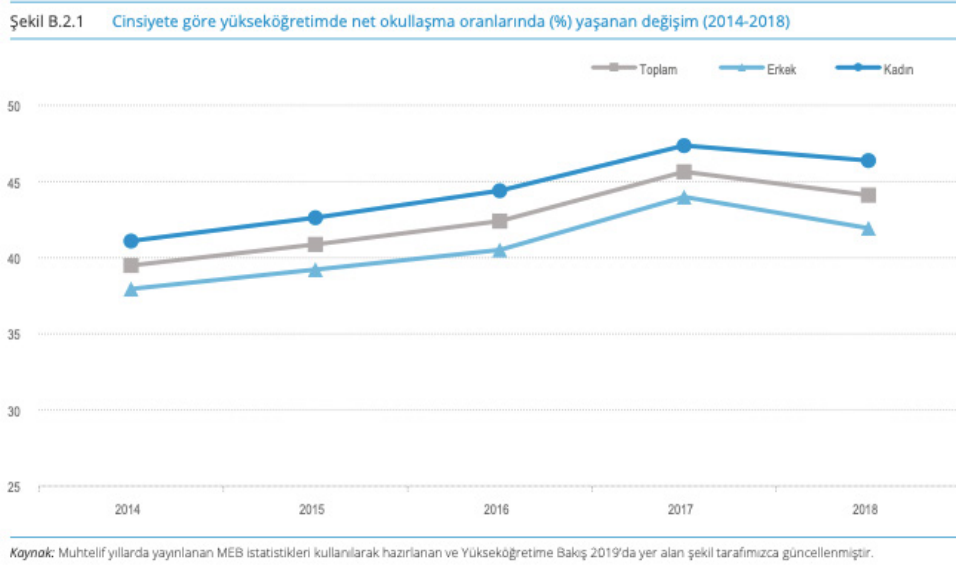

Buna göre, üniversite giriş sınavına başvuran aday sayısı sürekli bir artış eğilimi göstermiş, 2011 yılında ÖSYS'ye başvuran aday sayısı 1.759.403 ve yükseköğretim programlarına yerleşen aday sayısı 789.112 iken, 2020 yılına gelindiğinde başvuran aday sayısı 2.436.958'e yerleşen aday sayısı ise 921.886'ya yükselmiştir. ÖSYS'ye başvuran aday sayısı 2019 yılına kadar sürekli artmış, 2020 yılında ise bir önceki yıla göre 91.000 azalmıştır. Üniversite giriş sınavı sonucu yerleşen aday sayısı ise 2011-2015 yılları arası artmış ve sonrasında ise düşüş ve artışlar neticesinde 2020'de 2014 yılındaki yerleşen aday sayısını tekrar yakalamıştır. Bir başka ifadeyle, 2011 yılından itibaren üniversite giriş sınavına başvuran ve yerleşen aday sayıları arasındaki makas bir türlü kapatılamamıştır.

Son 10 yıllık periyotta ÖSYS'ye başvuran aday sayısı %42 artış gösterirken üniversite giriş sınavı sonucu yerleşen aday sayısı ise sadece %17 artmıştır. Bu durum, üniversite sayısı ve mevcut kontenjanların sınırlı olmasıyla ilişkilidir. Gerçekten de 2015 yılından 2020 yılına kadar yerleşen aday sayısında hiçbir artış gerçekleştirilememiştir. Aksine, 2015 yılında 983 bin kişi yerleşirken 2020 yılında bu sayı azalarak 922 bin olmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde ise ÖSYS'ye başvuran ve yerleşen arasındaki makasın her yıl açılarak farkın belirginleştiği ve arz-talep arasındaki sorunların varlığını devam ettireceği görülmektedir.

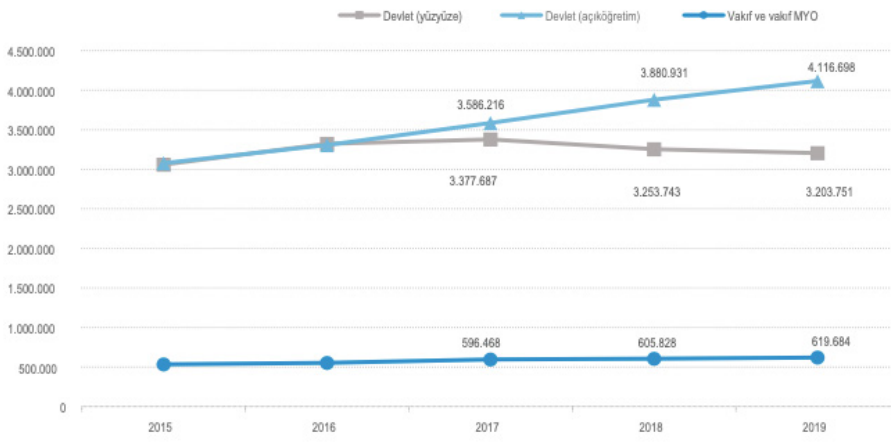
Kadın Öğrencilerin Yükseköğretime Erişimi

Yükseköğretimde net okullaşma oranlarının cinsiyete göre bir değerlendirilmesi yapıldığında göstergeler aşağıdaki gibidir:

Şekil B.2.1'de 2014 ve 2018 yılları arasında cinsiyete göre yükseköğretimde net okullaşma oranlarında yaşanan değişim gösterilmiştir. 2014-2017 yılları arasında hem erkek hem de kadınlar için net okullaşma oranları yaş grubundaki (18-22 yaş) gençlerin yükseköğretimden faydalanma düzeyleri arasındaki değişimi gösterir. Ancak 2017 ile 2018 yılları arasında bu oran %45,6'dan %44,1'e düşmüştür. Yani bir yılda 1,5 puanlık bir düşüş yaşanmıştır.

Şekil B.3.2 Yükseköğretim kurum türü ve öğretim türüne göre toplam öğrenci sayılarında yaşanan değişim (2015-2019)

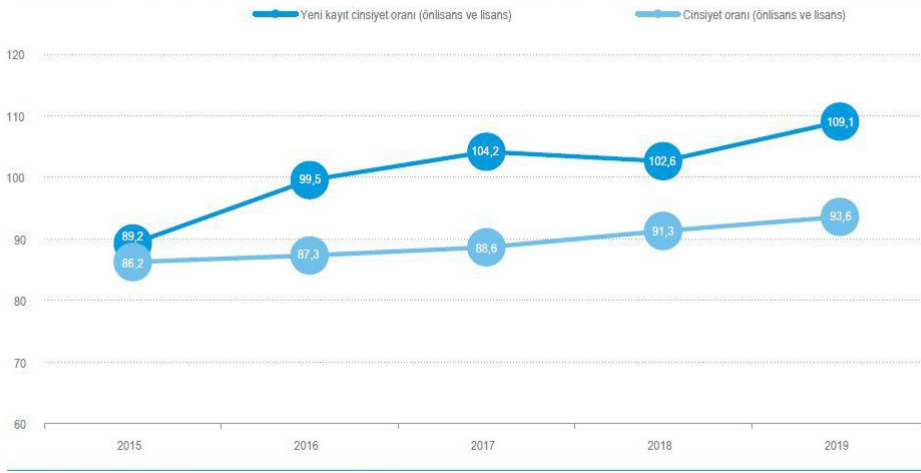

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak hazırlanan ve Yükseköğretime Bakış 2019'da yer alan şekil tarafımızca güncellenmiştir.

Şekil B.3.2’de 2015-2019 yılları arasında yükseköğretim kurum türü ve öğretim türüne göre toplam öğrenci sayısında yaşanan değişim verilmiştir. 2015-2019 yılları arasında vakıf yükseköğretim kurumlarının istikrarlı bir şekilde toplam öğrenci sayılarını artırdıkları görülmektedir. Devlet yükseköğretim kurumlarında ise 2017’den sonra toplam öğrenci sayısının azaldığı görülmektedir. 2017-2019 yılları devlet yükseköğretim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısında 174 binlik bir azalma olmuştur. Buna karşın, aynı yıllar arasında açıköğretimdeki toplam öğrenci sayısı 530 bin artmıştır.

2015-2019 yılları arasında yeni kayıt yaptıran ve mevcut önlisans ve lisans öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim Şekil B.5.1’de verilmiştir.

Şekil B.5.1 Yeni kayıt yaptıran ve mevcut önlisans ve lisans öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim (2015-2019)

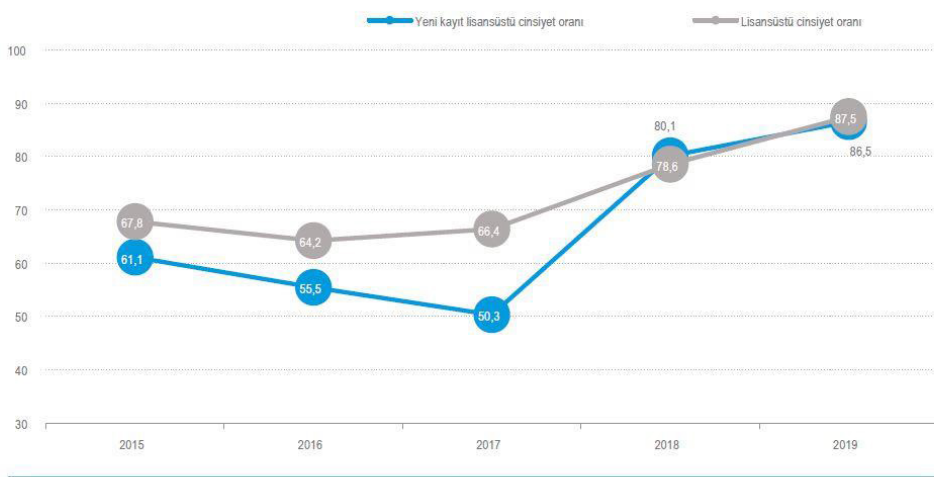

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.
Not: Açıköğretim dâhildir.

Bu verilere göre, kadın öğrenci sayısı, erkek öğrenci sayısına göre yeni kayıtlarda genellikle artış göstermektedir. Bunun sonucunda da mevcut öğrenciler içerisindeki kadın öğrenci payı istikrarlı bir şekilde artmaktadır.

2015-2019 yılları arasında yeni kayıt yaptıran ve mevcut lisansüstü öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim Şekil B.5.2’de verilmiştir.

Şekil B.5.2 Yeni kayıt yaptıran ve mevcut lisansüstü öğrencilerinin cinsiyet oranında yaşanan değişim (2015-2019)

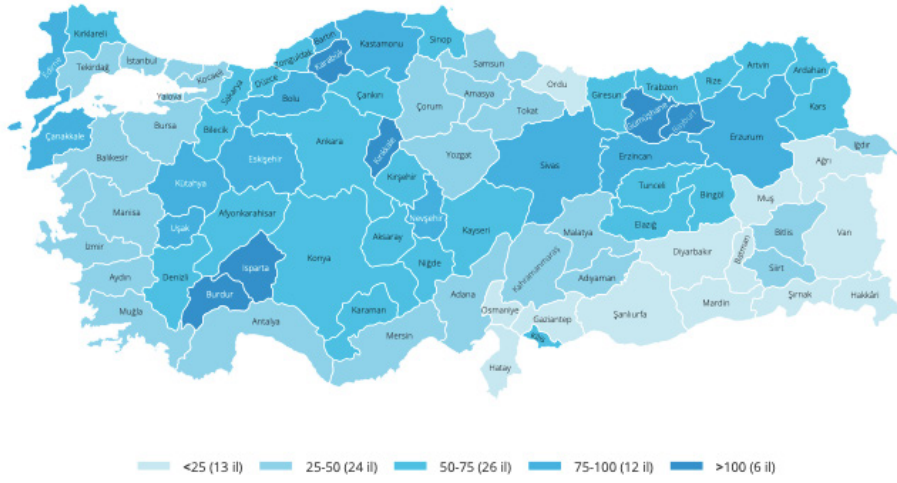
Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu verilere göre, kadın öğrenci sayısı, erkek öğrenci sayısına göre yeni kayıtlarda 2018 ve 2019 yıllarında önemli bir artış göstermiştir. Bunun sonucunda da mevcut öğrenciler içerisindeki kadın öğrenci payı istikrarlı bir şekilde artmıştır.

Yükseköğretim Öğrencilerinin Coğrafi Dağılımı

İl bazında yükseköğretim öğrencilerinin sayısal bir değerlendirmesini yaptığımızda da erişim sorunu kendisini dışı vurmaktadır. Harita B.3.9'da 2019 yılı için illere göre bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı gösterilmiştir. Harita incelendiğinde öğrenci şehri olarak nitelendirilen illerin nüfusa göre yükseköğretim öğrenci sayısının çok da fazla olmadığı görülmektedir.

Harita B.3.9 illere göre bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı (2019)

Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri ile Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Buna göre, nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı en fazla olan Karabük (184 öğrenci), Isparta (151 öğrenci), Bayburt (143 öğrenci), Kırıkkale (121 öğrenci), Burdur (115 öğrenci) ve Gümüşhane (113 öğrenci) illeridir.

Diğer taraftan nüfusta bin kişi başına düşen yükseköğretim öğrenci sayısı en az olan iller ise Şırnak (6 öğrenci), Hakkâri (8 öğrenci), Şanlıurfa (13 öğrenci),

Mardin (15 öğrenci), Diyarbakır (16 öğrenci), Batman (20 öğrenci), Gaziantep (21 öğrenci), Muş (21 öğrenci), Hatay, Van, Ağrı ve Osmaniye (22 öğrenci) ile Ordu (23 öğrenci)'dir.

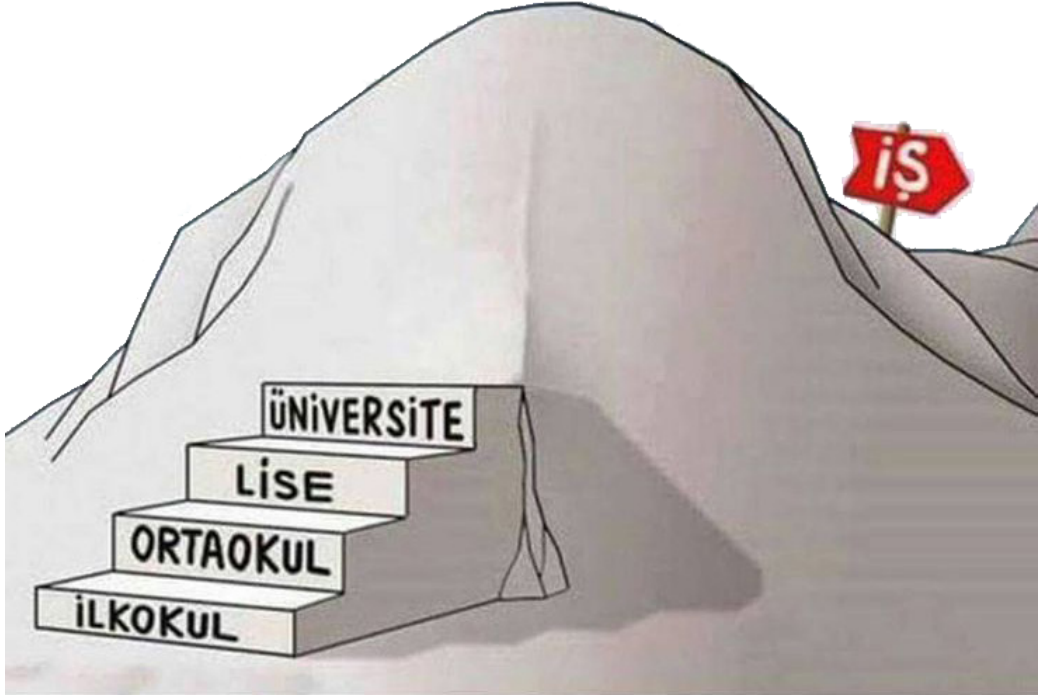
Hem devlet hem de vakıf yükseköğretim kurumları bakımından öğrenci sayısının yoğun olduğu İstanbul, Ankara, İzmir ve Konya illerinde ise sırasıyla bin kişi başına düşen öğrenci sayıları 49, 54, 38 ve 63'tür.

OKULDAN İŞE GEÇİŞTE YAŞANAN SORUNLAR: EĞİTİM ARZI ve İŞGÜCÜ TALEBİ UYUMSUZLUĞU²

Zamanımızdaki üretim organizasyonu ve işgücü piyasası, bilhassa bilgi ve iletişim teknolojilerinde kat edilen mesafelerle birlikte, hareketli ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu dinamizm ve karmaşıklık kendi talebini de dayatır: nitelikli ve yüksek vasıflarla donatılmış işgücü. İşgücü piyasalarının bu ‘nitelikli’ özneleri devşirebileceği tek yer, doğrudan ya da dolaylı, eğitim kurumlarıdır. Peki, eğitim arzı ile piyasanın talebi arasında nasıl bir ilişki var: bir nevi al gülüm ver gülüm mü yoksa körler sağırklar diyalogu mu mevcut? Ne saf bir beyazlıktan ne de gözün gözü görmediği bir siyahlıktan bahsetmek doğru değil elbette ama Türkiye’deki eğitimsel nitelikler ile üretim ve işgücü piyasası arasındaki ilişki uyumdan çok uyumsuzlukla tanımlanacak cinsten.

Dahası, eğitim yoluyla kazanılan beceriler işgücü sahasına adapte olmak ve üretim teknolojilerine vakıf olmak hususunda da pek iç açıcı değil. Altını çizerek ifade etmemiz gerekirse, Türkiye’de eğitim ile istihdam arasında belirli düzeylerde işlevsel olan bir ilişki var, eğitimin çıktısı ile işgücünün talebi arasında bir eşleşme var varolmasına; ama bu eşleşme, *uyumsuz eşleşmedir*. Aşağıdaki karikatür buradaki anlatmaya çalıştığımız beklentiler ve gerçekler arasındaki uyumsuzluğu izhar etmekte:

² Bu bölüm, Dr. Işıl KURNAZ BALTAÇI’nın sunumunda kullandığı istatistiklerden ve aktardığı bilgilerden istifade edilerek hazırlanmıştır.

Türkiye İşgücü Piyasasında Gençler Açısından Sorun Alanları

Eğitim sisteminin arzı ile piyasasının talebi arasında yaşanan uyumsuz eşleşme, işgücünün niteliği ile işverenler tarafından talep edilen niteliklerin farklılığına işaret eder. Arz ve talep arasında böylesi bir uyumsuzluk, işgücünün mevcut işlerle eşleşmesini engelleme ve yanı sıra işsizlik oranları üzerinde yukarı yönlü bir baskıya da yol açmaktadır. Bu oranlar, söz konusu genç işsizliği olduğunda, yakıcı sonuçlar ortaya çıkarıyor. Mezkûr arz-talep uyumsuzluğunun gençler açısından yarattığı sorun alanlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Ekonomik durgunluklar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan talep yetersizlikleri,
2. Okuldan işe geçiş sürecinde yaşanan zorluklar,
3. Nitelik ve beceri uyumsuzlukları,
4. Ne eğitimde ne istihdamda yer almayan gençlerin oranının yüksek olması,
5. İşsizlik riski açısından cinsiyetler arası farklılıklar,
6. İşgücü piyasasına dâhil olmama yönündeki eğilimin yüksek olması,
7. Genç işsizliğinin kalıcı ve yapısal bir problem haline gelmesi,
8. “İş tecrübesi” yetersizliği.

Haziran 2021 yılına ait, işgücü piyasasındaki genç işgücü profilini gösteren TÜİK verisi şöyle bir tablo sunar:

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GENÇ İŞGÜCÜ PROFİLİ (HAZİRAN, 2021)

(Bin Kişi)	Toplam	Erkek	Kadın
15 – 24 Yaş Grubundaki Nüfusu	11.941	6.104	5.837
İşgücü	4.980	3.268	1.712
İstihdam Edilenler	3.948	2.683	1.265
İşsizler	1.032	585	447
İşgücüne Dahil Olmayanlar	6.961	2.836	4.125
(%)			
İşgücüne Katılma Oranı	41,7	53,5	29,3
İstihdam Oranı	33,1	44,0	21,7
İşsizlik Oranı	20,7	17,9	26,1
Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Araştırması, Ağustos 2021.			

Veriler ve sunulan sorun alanlarını bir arada ele aldığımızda ilk karşımıza çıkan sorun: Yükseköğretime yönelik talep giderek artıyor; ancak bu niceliksel genişleme, niteliğe yansımastır. Türkiye’de yükseköğrenime yönelik talebin artmasının önemli nedenlerinden biri, İşgücü piyasası koşullarına ilişkin beklentilerdir. *Daha yüksek eğitim düzeyi = Daha iyi iş imkânları + Daha yüksek ücretler + Daha yüksek istihdam güvencesi.*

Ne var ki fiilî durum başka türlü, beklentilerin aksine bir yönde seyrediyor. İşgücü piyasası verileri (eğitimli genç nüfusta işsizliğin yüksek düzeyde seyretmesi) eğitim düzeyinin iş bulmada sağladığı avantajın giderek azaldığını gösteriyor. Bu sorunları şöyle maddeleştirebiliriz:

» Yeni mezun gençler, üniversite eğitiminin kendilerine kazandırdığı nitelik ve becerilerin “ayrıcılığıyla” mezuniyet sonrasında iş

edinme, ücret, sosyal olanaklar vb. açılardan iyi koşullara sahip bir işgücü piyasası ile karşılaşmayı beklese de, işgücü piyasası sayıları gittikçe artan yüksek eğitimli bireyler için yeterince nitelikli iş yaratamıyor.

» Gençlerin mezun oldukları dönemdeki ekonomik konjonktürden ve işgücü piyasası koşullarından önemli ölçüde etkilendikleri düşünüldüğünde, işsizlik riski ile karşı karşıya kalmamak amacıyla -bir süre için- sahip oldukları niteliklere uygun olmayan “düşük nitelikli” işleri kabul ettikleri görülebiliyor.

» Bu durumda, yüksek eğitimli bireyler bir yandan kendileri için “nitelik aşınması” gibi bir sorunla yüz yüze gelirken, diğer taraftan daha düşük eğitim düzeyine sahip bireylere zarar veriyor. Eğitimli işgücünün, çeşitli nedenlerle eğitimsel niteliklerine uygun olmayan “daha niteliksiz” işler için emeğini sunması durumunda öncelikli işe alınabildiği görülüyor.

COVID-19 Salgınının Gençlerin İşgücü Piyasası Performansı Üzerindeki Etkileri

Pandeminin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye işgücü piyasası üzerinde de olumsuz etkileri oldu. Özellikle kafe, restoran, eğlence merkezi gibi yerlerin kapanması ve faaliyetlerine zaman kısıtlaması getirilmesi gibi nedenlerle sosyal izolasyonun artması, tüketimin azalması Türkiye’de gelir kayıplarını artırmış, sektörel durgunluk sürecini başlatmış ve işgücü piyasasındaki durgunluk sürecini artırmıştır.

Son dönemde işgücü piyasasında dezavantajlı gruplardan biri olan genç işgücü, pandemi sürecinin getirdiği işgücü piyasası durgunluğundan etkilenen en savunmasız kesimlerden biridir.

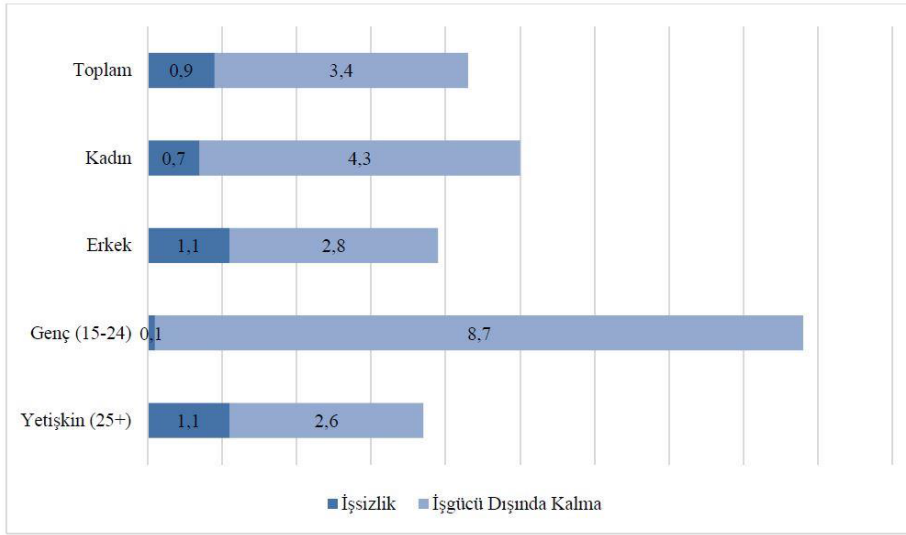
Salgın sürecinde genç işgücünün aldığı darbeler:

- » İşlerini kaybetme,
- » İşgücü piyasasından ayrılma,
- » İşgücü piyasasına girişte gecikme

Salgın, ayrıca, eğitim sürecinin de aksamasına yol açtığından gençler için tek endişe kaynağı işgücü piyasası temelli değil.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) istatistikleri (2021), yetişkinler için yüzde 3,7 olan istihdam kaybının 15-24 yaş grubundaki gençlerde yüzde 8,7 olduğunu gösteriyor. Salgının başlangıcından bu yana genç işsizliğindeki genel görünüm, genç kadınların genç erkeklerden daha fazla etkilendiğini ortaya koyuyor.

Türkiye’de COVID-19 Salgınının Genç İşgücüne Etkileri

Şekil 2. İstihdam Kayıplarının İşsizlik ve İşgücü Dışında Kalma Bazında Yaş ve Cinsiyete Göre Ayrıştırılması, 2020, %

ILO verilerine (2021) göre, COVID-19 salgını başladığında her altı gençten biri işini kaybetti ve işi devam eden gençlerin çalışma süreleri de yüzde 23 azaldı. Bu durum, 2008 küresel ekonomik krizi döneminde olduğu gibi, gençler için “kayıp nesil” tartışmalarının bir kez daha gündeme gelmesine neden oldu.

Gençlerin COVID - 19 Salgınından Daha Fazla Etkilenmelerinin Nedenleri

Salgının hem genel işgücüne etkisi hem de özel olarak genç işgücünde yarattığı tahribatı hem ILO'nun hem de TÜİK'in istatistiklerinden takip edebiliriz.

COVID-19 SALGINI DÖNEMİ TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASI ÇALIŞMA SAATLERİNDEKİ AZALMA

	Azalma (%)		Azalma (%)
Gençler (15-24 Yaş Grubu)	22,9	Ev İşçileri	40,5
Genç Yetişkinler (25-34 Yaş Grubu)	15,3	Yiyecek-İçecek Sektörü	31,2
Kayıt Dışı Çalışanlar	23,6	Konaklama Sektörü	45,7
Suriyeli İşgücü	24,3	Türkiye Ortalaması	14,9

Kaynak: 2014-2020 Hanehalkı İşgücü Araştırması verileri üzerinden ILO hesaplamaları.

Türkiye İşgücü Piyasası: Covid-19 Krizi Döneminde Gençlerin İşgücü Piyasası Performansı

MEVSİM ETKİLERİNDEN ARINDIRILMIŞ VERİLER	15 - 24 yaşları arasındaki genç nüfus	İşgücüne dahil olmayan nüfus	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)
2020					
Ocak	11.646	6.653	42,9	32,5	24,1
Şubat	11.658	7.034	39,7	29,9	24,6
Mart	11.669	7.168	38,6	29,4	23,8
Nisan	11.681	7.168	38,6	29,0	25,0
Mayıs	11.693	7.178	38,6	28,8	25,4
Haziran	11.705	7.041	39,8	30,1	24,5
Temmuz	11.716	7.164	38,9	29,1	25,2
Ağustos	11.728	7.166	38,9	29,3	24,7
Eylül	11.740	7.117	39,4	29,6	25,0
Ekim	11.752	7.155	39,1	29,6	24,2
Kasım	11.764	7.158	39,2	29,5	24,6
Aralık	11.775	7.103	39,7	29,6	25,4
2021					
Ocak	11.796	7.084	39,9	30,1	24,7
Şubat	11.826	7.232	38,8	28,3	27,1
Mart	11.853	7.055	40,5	30,6	24,3
Nisan	11.882	7.091	40,3	30,6	24,0
Mayıs	11.911	7.195	39,6	30,4	23,2
Haziran	11.941	6.961	41,7	33,1	20,7

Kaynak: TÜİK, Ha7 neahalkı İşgücü Araştırması Sonuçları, Ağustos 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İşgücü-İstatistikleri-Ocak-2021-37486&dil=1>

Salgının gençleri daha çok etkilemesinin başlıca sebeplerinin ana başlıklarını ve alt başlıklarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1) Eğitim sürecinin hemen sonrasında işgücü piyasasına bir işsizlik dönemi ile giren ve/ veya bir kereden fazla işsiz kalan, dolayısıyla iş tecrübesi yetersiz olan gençler, iş istikrarı açısından işgücü piyasasının en kırılgan gruplarındandır.

- » Genç çalışanlar, ekonomik daralmalardan, daha yaşlı ve daha deneyimli çalışma arkadaşlarına göre daha fazla etkilenmektedir.
- » Genel olarak çalışma süreleri ilk kesilenler veya işten ilk çıkarılanlar genellikle gençlerdir.
- » Kişisel ve sosyal ağlar ile iş tecrübesine sahip olmamaları, gençlerin insana yakışır iş bulmalarını zorlaştırabilmekte ve gençleri iş ve sosyal güvencesi daha az olan çalışma biçimlerine itebilmektedir.
- » Ekonominin sıkıntılı olduğu zamanlarda kaynak ve finansman bulmanın zorlaşması nedeniyle genç girişimciler de benzer sorunlar yaşamaktadır.

2) Genç işgücünün önemli bir bölümü, işgücü piyasasına erişim sorunları nedeniyle kısmi zamanlı, düzensiz, geçici işler veya çağrı üzerine çalışma (sıfır saat sözleşmeler) ile kendi hesabına çalışma gibi “standart dışı çalışma biçimlerinde” istihdam edilmektedir.

Söz konusu işlerin genellikle,

- » Ücret düzeyi ve iş güvencesi düşüktür.
- » Sosyal koruma çerçevesi sınırlıdır veya hiç yoktur.
- » Çalışma saatleri düzensizdir.

3) Gençler yaygın olarak COVID-19 salgını karşısında kırılgan olan sektörlerde çalışmaktadır.

» ILO verilerine (2021) göre, 2018 yılı itibarıyla Avrupa Birliği’nde her üç genç çalışandan biri, COVID-19’dan en çok etkilenen sektörler arasında olan toptan ve perakende ticaret, konaklama ve yiyecek hizmetleri gibi sektörlerde çalışmaktadır.

4) Özellikle COVID-19 salgınının sosyo-ekonomik etkilerinden daha fazla etkilenen düşük ve orta gelirli ülkelerde her dört gençten üçü, başta tarım sektöründe veya küçük kafe ve restoranlarda olmak üzere kayıt dışı çalışmaktadır.

» Kayıt dışı çalışanlar, bir yandan çalışma süreleri ve istihdamın devamlılığı açısından kilitlenme ve kısıtlama tedbirlerinden büyük ölçüde etkilenmiş, diğer yandan COVID-19 şokunun etkilerini hafifletmek için sağlanan nakdi desteklerin ve sosyal koruma önlemlerinin dışında kalmıştır.

» Kayıt dışı çalışanlar, virüsün bulaşma yolları dikkate alındığında iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yeterince uygulanmadığı, yüksek riskli ve sosyal güvencesiz işlerde istihdam edildiklerinden Koronavirüse maruz kalma açısından da daha büyük risk taşımaktadır.

» Tüm bu nedenlerle, gençlerin taşıdığı kırılganlık ve karşı karşıya kaldığı yoksulluk riski daha yüksek düzeydedir.

Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşgücü Piyasasında Gençler: COVID-19 Salgını Bir «Kilitlenme» Kuşağı mı Yaratıyor?

Salgın döneminde bir “kuşak etkisi”nden bahsedebiliriz. Kuşak, her biri aynı zaman diliminde doğmuş insanlar grubunu, başka bir ifadeyle aynı yaş grubundaki kişileri tanımlar. Ekonomik konjonktür ile işgücü piyasası performansı (işsizlik, eksik istihdam, uyumsuz eşleşme) arasında ilişki kurulabilir.

Şöyle ki;

- » Ekonomik konjonktür, söz konusu dönemde mezun olan gençlerin işgücü piyasasındaki işlerle eşleşme düzeyleri ve kalitesi ile işsiz kalma süresi üzerinde doğrudan etkili olur.
- » Söz konusu etki, uzun vadeli sonuçlara yol açabilir.

Yeni mezunların işgücü piyasasına ilk kez girişlerinin ekonomik kriz dönemine rastlaması durumunda;

- » İşsiz kalma süresinin uzaması,
- » İşsizlik baskısının daha fazla taşınamaması durumunda da niteliklerin altındaki işlerin kabul edilmesi söz konusu olabilir.
- » İşgücü piyasasının durumu, giriş zamanlamasını etkileyebilir.

Örneğin, orta veya yükseköğretimin tamamlanması sırasında işgücü piyasasına giriş koşulları zorluyorsa, bazı gençler işgücü piyasasına girişi ertelemeye ve eğitime katılımlarını uzatmaya karar verebileceklerdir.

- » İşgücü piyasasına giriş sırasındaki kötü koşullar, daha az iş teklifi ve iş arayanlar arasında daha fazla rekabet anlamına gelir.

Bunun sonucunda, daha fazla genç insan, daha uzun işsizlik dönemleri ve/veya geçici veya yetersiz istihdam koşullarıyla, düzensiz geçişle, uyumsuz eşleşmeler ve daha düşük ücretlerle karşı karşıya kalabilmektedir.

- » Doğrudan etkilenen kuşak(lar) tarafından benimsenen sosyal normlar açısından da bazı sonuçlar söz konusudur.

Örneğin, devlet tarafından sağlanan işsizlik yardımlarına ve diğer destek mekanizmalarına erken güvenmek, genç alıcının devlete ilişkin mevcut ve gelecekteki görüşünü ve dolayısıyla işgücü piyasalarında devletin üstlendiği düzenleyici rolünü kalıcı olarak etkileyebilir.

Ve son olarak böylesi bir sosyopsikolojik etkinin altını çizmemiz gerekir: ekonomik durgunluğa maruz kalan gençler arasında «hayattaki başarı, çalışmaktan çok şansa bağlıdır» inancının yükselir.

Yara İzi Etkisi (Scarring/Lasting Effect)

Yapılan pek çok çalışma, işsizliğin özellikle işgücü piyasasına ilk kez giren gençler açısından uzun sürmesinin, dahası neredeyse kalıcı hale dönüşmesinin gelecekteki işgücü piyasası çıktıları üzerinde ciddi düzeyde olumsuz etkileri olduğunu gösteriyor. Düşük gelirli ekonomilerde, gençler farklı bir şekilde daha «yaralıdır».

» İşsiz bir genç, zaman geçtikçe rezervasyon ücretini düşürmekte (ücret üzerindeki yara izi etkisi) ve daha az güvenli olan daha düşük kaliteli işleri kabul etmektedir.

» Bu nedenle, düzensiz geçiş ve gelecekteki işsizlik dönemlerine düzensiz geçiş karşı daha savunmasızdır.

» Yükseköğretimin altındaki eğitim seviyelerinden mezun genç işgücü için yara izi etkisi daha şiddetlidir.

» Düşük gelirli ülkelerde kriz sırasında daha fazla genç yoksulluk içinde kaldıkça, gençlerin kalkınmayı yönlendiren itici gücü azalmaktadır.

Sonuç Yerine: Ne Yapılmalı?

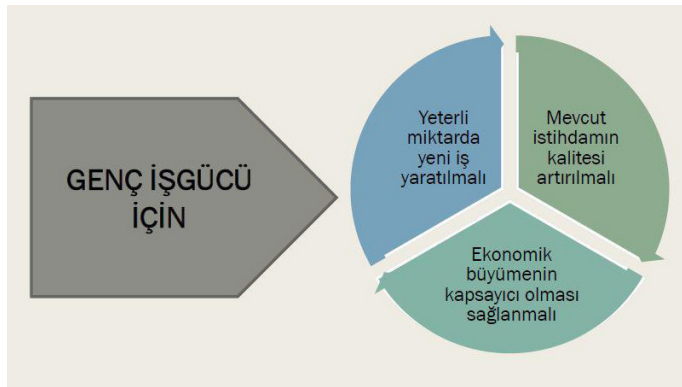
Zikredilen sorunların yaratacağı riskler ve alınabilecek önlemler:

» Gençlerin ilk kariyer basamağına iyi ve kaliteli işlerle ulaşabilmesi için sosyal politika üretmeyen ülkelerde, işsizlik baskısı altında kalan veya kendileri için uygun olmayan işlerle eşleşen gençler, sadece ekonomik bir kayıp olmayacak, aynı zamanda marjinalleşme, radikalleşme ve suçla sürüklenme bağlamında da toplumsal yaşam açısından risk taşıyacaktır.

» İstihdam ve kendisine uygun bir işin sahibi olma, genç bir bireyin yaşam tarzı, sosyo- ekonomik kimliği, vatandaşlık bilinci ve öz saygısı üzerinde doğrudan etkilidir.

» Amaç ve ideallerine ulaşamadığı için ümitsizliğe kapılan gençlerin huysuz, öfkeli ve toplumsal açıdan risk taşıyan bir nüfus grubuna dönüşmemesi için potansiyelleri, yetenekleri, nitelik ve becerilerine uygun işlerde istihdam edilmeleri büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki arz-talep karmaşasının ve bu iki alan söz konusu olduğundan yaşanan uyumsuz eşleşmenin üstesinden gelmek için yapılacak olan şeyi şöyle grafikleştiririz:

Uzaktan Eğitim, Eğitime Ne Kadar Yakın?³

Covid-19 salgınıyla birlikte belirginleşen ve genelleşen olgulardan biri de eğitimde internetin artan yoğunlukta kullanılması veya çevrimiçi eğitim oldu. İnterneti her şeyin gerçekleştirilebileceği bir mecra, bir platform olarak gören yaklaşım bu yoğunluğu heyecanla karşıladı. ‘İnternet sevdalıları’ olarak tavsif edilebilecek bu topluluk, sınıf-ıçi etkileşimi ve ders ortamında bedenen bulunuşu ıskartaya çıkarmaya bir adım daha yaklaştıklarına kanaat getirdiler. Çok geçmeden kazın ayağının öyle olmadığı anlaşıldı ve eğitim meselesinde bilgisayarın/internetin sınırının nerede başlayıp nerede bittiği ampirik olarak da sınanabilir bir hüviyet kazandı.

Pandemi boyunca hem Türkiye’de hem de uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim arasındaki indirgenemez farkları, gerek eğitim felsefesinin gerekse eğitim sosyolojisinin kavramsal aygıtlarıyla tartışma olanağımız oldu. Başka bir deyişle, internette eğitim ve öğretimin ne kadar mümkün olduğu tartışmaları aynı zamanda uzaktan eğitimin eğitime yakınlık derecesini de ifşa etti. Bu tartışma bir yandan bilgisayar tabanlı programlarının ve uzaktan eğitimin dinamiklerini kavramamıza katkı sunuyor, diğer yandan yüz yüze eğitim ve sınıf-ıçi etkinliğe bedensel katılımın gerçek ve kendine has yönlerini açığa çıkartıyor. Adına “uzaktan eğitim” denilen bedenden arınmış eğitimin başarısızlığı tam da birçok şeyin online olarak yürütüldüğü bir momentte öngörülebilirdi. Dahası, ancak böylesi çevrimiçi çılgınlığının baş gösterdiği bir tarihsel anda (e-ticaret, e-üniversite, e-kitap vesaire) eğitimin gerçekten ne olduğu anlaşılabilirdi. Makineler ve bilgisayar ile öğrenme durumları arasındaki ilişkiyi test edebilecek verilere ve uzaktan öğrenme idealinin başarı derecesini ölçecek aygıtlara sahibiz.

Pandemi zamanlarının en büyük miti, “her şeyin” internetten yapılabilirliğidir. Burada sadece şeylerden birinin, eğitim ve öğretimin, internetten/uzaktan hangi dereceye kadar gerçekleştirilebileceği soruşturulacaktır. Bu soruşturma için, öncelikle, becerilerin nasıl kazanıldığına ilişkin, başka bir ifadeyle öğrenmenin aşamaları hakkında bir model sunulmalı. Öğrencilerin belirli bir alanda uzmanlık düzeyine erişebilmeleri için takip edilmesi gereken süreçlerin ve aşamaların nitelikleri tespit edilmeli. Ardından, bu aşamaların hangilerinin İnternet ortamında yapılıp yapılmadığı tartışılmalı. Uzaktan eğitimin oluşturduğu ‘eğitilmiş insan’ portresi, öğrenmenin aşamaları ile internetin ontolojisi bir arada düşünüldüğünde çizilebilir ancak.

³ Bu bölüm, Mehmet Sabri Akgönül’ün sunumunda kullandığı istatistiklerden ve aktardığı bilgilerden istifade edilerek hazırlanmıştır.

Eğitimin Bedensel Niteliği ve 6 Aşamalı Öğrenme Modeli

Bir şeyi öğrenmek, bir alanda uzmanlaşmak veya alandaki bilgileri özümsemek ilk bakışta zihinsel bir etkinlik yani epistemolojik bir mesele olarak görünür. Hâlbuki eğitim ve öğretim, bedensel katılımı ile işleyen bir süreçtir. Birçok becerinin kazanıldığı bu sürecin belkemiğini gerçek bir ortamda gerçekleşen öğretmen-öğrenci etkileşimi oluşturur. Öğrencinin bir alana dair bilgileri öğrenmesi genel anlamda 6 aşamadan oluşan bir süreçtir.

Aşama 1: Acemilik

Öğretim süreci, yeni başlayan öğrenciye bağlamdan yalıtık unsurların ve kuralların aktarılması ile başlar. Bağlamdan bağımsız malumatlar, formel kurallar, jenerik bilgiler verilerek ilk aşama tamamlanır. Örneğin satranç öğrenen birine başlangıçta taşların hangi kurallara göre hareket ettirileceği ve hangi durumlarda rakibiyle taşları değişmesi gerektiği aktarılır. Eğer taş değişimi avantajlı değilse, orta alanı kontrol etmesi için gerekli kurallar anlatılır. Bu aşamada öğrenci, ezbercidir; kuralları ve unsurları ezber eder; saf bilgi elde eder; olguların anlam ve bütünlük kazandığı bağlam henüz öğretilmemiştir.

Aşama 2: İleri Başlangıç

İkinci aşamada, öğrenciye, farklı durumlarda geçerli olan ilkeler ve boyutlar tanıtılır. Öğrencinin ilgili ilkeleri ve kuralları nasıl işkoşturacağı birtakım örnekler üzerinden somutlaştırılır. Öğrendiği saf bilgiler bir bağlama kavuşturulur, aktüel bir durumun içerisinde düşünür. Satranç örneğini devam ettirirsek, ileri başlangıç aşamasında öğrenciye zayıflayan şah tarafı veya güçlü piyon yapısı hakkında durumsal ilkeler öğretilir ve bu ilkelere göre hamle yapması belletilir. Bu aşamada eğitimin uzaktan veya yüz yüze olması belirleyici değildir hatta her şey analitik bir şema içinde gerçekleşir; öğrenci hâlâ gerçek dünyada değildir.

Aşama 3: Yeterlilik

Bu aşamada bakış açısı kazanılır. Yığınla seçenek veya unsur içerisinde belirli yaklaşımlar geliştirilerek anlama ve karar verme edimi gerçekleşir. Bu aşamaya online ortamda erişebilmek mümkündür. Bir simülasyonda satranç oynamayı veya araba kullanmayı veya ev inşa etmeyi öğrenmek mümkündür. Örneğe, arabalardan yalıtılmış bir ortamda araba kullandığımızda evvelden öğrendiğimiz her kuralı ve ilkeyi başarıyla uygulamaya koyabiliriz. Peki, otoyola çıktığımızda veya mahalle arasında sıkışan trafiğe denk geldiğimizde? Araba kullanmayı öğrenmek demek, arabayı sürmek için yeterli düzeyde bilgi ve pratik sahibi olmak demektir; şoför olmak değildir. Çünkü duygusal katılım, aktif müdahil olma ve risk alma aşamaları henüz gerçekleşmiştir.

Aşama 4: Uzmanlık

Boş bir yolda araba kullanmakla birbiri üstüne binen korna seslerinin ve aceleci şoförlerin bulunduğu bir ortamda bir aracı sollama duygusu aynı değildir. Benzer şekilde, bilgileri online ortamda veya kitapta öğrenmekle sınıf-içinde öğrenmek eş düzeylerde etkinlikler sayılmaz. Korku ve haz, heyecan ve endişe duygularını ancak bedenlen katılım gösterdiğimiz bir alanda yaşayabiliriz. Gerçek yaşamın içinde deneye deneye, onlarca irili ufaklı taşıtın yanıımızdan geçmesiyle uzmanlık elde eder ve şoför olmaya başlarız. Bu aşama, teorik bir evre değildir; uzmanlık ancak ve ancak bedenlenmiş pratiklerle kazanılır. Uzmanlık aşamasında sezgisel kavrayış gelişir: sezgisel bilme, rasyonel bilmenin yerini alır. Karar verebilme yetisi gelişir. Öğrenen kişi, bu aşamada, şeyleri sezgisel olarak kavradığı için hangi unsurların göz ardı edilebilir olup olmadığına karar verebilir. Bir sorunun nasıl çözüleceğini artık içgüdüleriyle hesaplar. Sahip olduğu bilgiler, bedenleşmiş bilgilerdir.

Aşama 5: Ustalık

Bu evrede kişi, bir işi başarmak için ihtiyaç duyduğu şeylerin neler olduğuna karar vermenin ötesine geçer, daha incelikli stratejiler geliştirir. Ustalaşır. Şeylere anında sezgisel tepkiler verir ve yapılması gerekeni en doğru zamanda, en etkili şekilde yapar. Satranç örneğine geri dönersek, ustalık aşamasında bir oyuncu rafine bir hamleye bile en fazla 8-10 saniye harcar, hızlı kararlar verir aynı anda binlerce tip pozisyonu mukayese edip en doğru hamleyi gerçekleştirir. Çünkü bu aşamaya kadar hem birçok deneyim biriktirmiştir hem de bu deneyimleri çok sayıda sezgisel bakış açısıyla birleştirmiştir.

Aşama 6: Üstatlık

Öğrenmenin bu son aşamasında, şoför örneğini düşünürsek, yola pürdikkat bakmadan bile mükemmel ve nizami bir şekilde araba kullanılabilir. Ustalık aşamasında üstatlık aşamasına geçmek, kendi tarzını ve kendi iş tutma biçimini oluşturmak demektir. Üstat kişi, mevcut sezgisel bakış açıları tükendiğinde yeni bir bakış açısı inşa eder. Yaptığı işte eriştiği düzey, kendine özgüdür.

Öğrenmek, zikredilen 6 aşama ile hemhal pratik bir kazanımdır; saf zihinsel bir etkinlik değildir. Bu 6 aşamanın kaçısı İnternet ortamında mümkündür? Online ortamda eğitimle ancak ilk 3 aşama kat edilebilir. Uzaktan eğitim ile ancak yeterlilik seviyesine erişilebilir: Bir diploma veya bir sertifika alacak düzeye ulaşmak. Fakat bu yeteri kadar eğitim alındığı anlamına gelmez. Yeterlilik düzeyinde sadece ve sadece sütunları ve soruları belirlenmiş bir bulmacayı çözen kişi gibiyizdir. Uzmanlık, ustalık ve üstatlık merhalelerine erişmek için bir hayli yol kat etmemiz gereken bir evredir yeterlilik evresi. Uzak eğitim ile sınıfta söz alarak soru sormak veya duygusal katılımın ve risk almanın gerçekleştiği sınıf bağlamında eğitim görmek arasındaki farkı şöyle özetleyebiliriz: Yolun yarısına varıldığında duran bir yolcu, ne geri dönmeyi göze alabilir ne de daha fazla gitmeye cesaret edebilir.

Uzaktan Eğitimin Sonucu: Vasat İnsan İmali

Uzaktan eğitim vizyonunun temel aksiyomu öğrenmeyi zihinsel bir etkinlik olarak kabul etmesine dayanır. Oysaki öğrenme bedensel bir etkinliktir: bir alışkanlık sahibi olmaktır. Dünya bize beden olarak verilir: İnsan dünyaya bedensel bir perspektifle yaklaşır; bakış açısı diye isimlendirdiğimiz şey esasında beden açısidir. Bu açı, bütün teorik ve pratik etkinliklerimizi belirler. Online ortam yaşamımıza egemen olduğunda pratik erdemler yok olmaya başlar. Bu durumun eğitime yansması ise, vasatın egemenliği ile neticelenir.

Uzaktan eğitim bir işi yapmaya yeterli insanlar üretir, o işin ufkunu genişletecek insanlar değil. Uzaktan eğitimle, eğitimin son üç aşamasından uzaklaşıldığı için, en iyi ihtimalle vasat öğrenciler yetiştirir. Dijital teknolojinin eğitim vizyonu vasat insan imali ile sınırlıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Gençler konuşuyor!

Talebimiz: Lütfen bütün umutlarınızı bize bağlamayın! Yetişkin ve ihtiyar nesillerin de ülkenin gelişmesinde sorumlulukları vardır. Her yaş grubu, elini taşın altına koymalıdır. Biz gençlerin, tecrübelerine değer verdiğimiz büyüklerimize ihtiyacı var.

Yükseköğretime erişim tüm vatandaşların bir hakkıdır. Bu hakka riayet, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir politikası haline getirilmeli ve Yükseköğretim Kurumu Sınavlarındaki "baraj puan" uygulaması kaldırılmalıdır. Ayrıca, üniversite sayısı artırılmalıdır. Yükseköğretimdeki büyümeyi durdurmak veya geriletmek yerine büyümeyi kaliteli hale getirme kaygısı güdülmelidir. Yükseköğretime erişimin yüksek olduğu ülkeleri incelediğimizde şunu net olarak ifade edebiliriz: bu ülkelerdeki bireyler daha iyi iş bulma imkânlarına sahipler ve daha sağlıklı bir toplumsal yaşamları var.

Yükseköğretim kalite güvencesi meselesi ile yükseköğretim kurumlarının ve bu kurumlardaki öğrenci sayısı arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Yükseköğretim kalitesi konusundaki çalışmalar Türkiye'deki yükseköğretim büyümesine ket vurmamalı, nicel büyüme ile nitelikli büyüme eşzamanlı sağlanmalıdır. Kaliteye ilişkin izlenen politikalar ve kalite güvencesi mekanizmalar ile yükseköğretime erişimi artırma politikaları uyumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.

Okullarda bir an evvel yüz yüze eğitime geçilmeli; çünkü uzaktan eğitim hepimizi eğitimden uzaklaştırdı. Bu uğurda okul-dışı eğitim kurumlarıyla ortaklaşa projeler yürütülmeli.

Genç Bir Öneri: Milli ve Yerli Değil, Milli ve Yerel. Eğitimde kısmî yerelleşmenin ve bölge merkezli eğitim imkânı açma girişimleri başlatılmalıdır.

Eğitimde yerelleşme, eğitimle alakalı tüm paydaşların temsil edilmesini sağlar. Karar alma süreçleriyle ilgili sorumluluklar eğitim örgütlerine devredilir. Okullar açısından düşünüldüğünde ise yerelleşmeyle birlikte yönetim, finansman, program ve personelle alakalı yaşanan bürokratik sıkıntıların önüne geçilebilir.

Eğitim açısından yerelleşmenin sağlayacağı faydalar üç başlıkta incelenebilir:

-Eğitim hizmeti ile ilgili olanlar: Eğitimin kalitesini artırarak okullaşmayı artırmak, programlardaki yenilikleri artırmak ve yerel ilgiyi programlara çekmek, öğrencilerin tercih edebilecekleri okul türlerini çoğaltmak, eğitimdeki eşitsizlikleri azaltmak.

-Eğitim sistemin işleyişi ile ilgili olanlar: Kaynakların elde edilmesinde ve kullanmasında verimliliği artırmak, işverenlerin ihtiyaçlarına uygun programlar geliştirmek, yenilikler ve problemler hakkında bilgi kullanımını artırmak.

-Eğitimin finansmanı ile ilgili olanlar: Eğitim için toplam para miktarını finansman kaynaklarını çoğaltarak artırmak ve yerel yönetimlerin eğitim için gerekli kaynakları artırılabilmesine yardımcı olabilmek.

Eğitim Sisteminin Dezavantajları ve Çözüm Önerilerimiz

DEZAVANTAJ 1: Devlet ile birey arasındaki ara kurum ve kuruluşların azaltılması, oluşmasının zorlaştırılması.

ÖNERİ: Sivil toplum kuruluşları, dernek, sendika gibi ara kurumların,

- a) Sayısının artırılması;
- b) Maddi desteğin genişletilmesi.
- c) Bu kurum ve kuruluşlar aracılığıyla beceri kazandıran kursların artırılması, içeriklerin genişletilmesi.

DEZAVANTAJ 2: Yükseköğretim kuruluşlarına etki eden kurumların yetkilerinin üniversitenin özerk yapısına zarar verecek düzeyde olması.

ÖNERİ: Yükseköğretim kurumlarıyla ilgili yönetim ve bütçelendirme kararları, yükseköğretim kurumlarının otonomik karakterini zedelemeyecek şekilde alınmalıdır.

DEZAVANTAJ 3: Yükseköğretim kurumlarında tahsilatını tamamlayan öğrencilerin istihdam piyasasına adım atarken zorluk çekmesi ve stajyerlerin ekonomik imkânlarının işverenler tarafından kısıtlı bırakılması. Örnek vermek gerekirse, hemşirelik okuyan arkadaşlarımız veyahut başka alanlarda staj yapan arkadaşlarımızın ücretsiz ve iş yerindeki diğer çalışanlardan daha zor şartlarda çalıştırılması. Biz buna çözüm olarak şu adımları tespit ettik:

1- Yükseköğretim kurumları ile istihdam ve girişimcilik piyasası arasında,

- a) Tahsilini tamamlayan öğrenciler lehine anlaşmalar imzalanmasını ve Yükseköğretim kurumları ile istihdam ve girişimcilik piyasası arasında yapılacak bu anlaşmalara merkezi yönetim kurumlarının garantörlük yapmasının kolaylık sağlayacağını düşünüyoruz.
- b) Ayrıca stajyerlerin iş imkânlarının ekonomik düzeyde ve çalışma koşulları düzeyinde iyileştirilmesinin iş piyasasına etkisinin göz ardı edilemeyeceğini öngörüyoruz.

2- Üniversite kariyer merkezlerinin revize edilip aktifliğinin artırılması.

DEZAVANTAJ 4: İlköğretim, orta öğretim ve lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin eğitimlerinde yeterli düzeyde kapsayıcı ve bütünleştirici bir politikanın izlenmemesi.

ÖNERİ: Bu öğretim kurumlarının,

a) Ebeveynlerinin de aktif rol alacağı şekilde faaliyetlerinin revize edilmesi;

b) Öğrencilerin hayatlarına etki eden (aile, spor kulüpleri, dernekler) kuruluşların öğretim kurumlarına entegre edilmesi;

DEZAVANTAJ 5: İşsizliği kısa vadede ötelemek üzerine kurulu olan lisans öncesi eğitim sürecinin uzun vadede kümülatif bir işsizlik olgusu oluşturması.

ÖNERİ: Önlisans bölümlerinin istihdam ihtiyacına ve önlisans bölümlerinin bulunduğu şehirdeki yerel işgücü piyasalarına göre yeniden yapılandırılabilir.

DEZAVANTAJ 6: Coğrafya, cins, mezhep, din ve etnik köken gibi bazı belirleyici etkenlerin müsebbibi olduğu eğitimdeki fırsat eşitsizliği.

ÖNERİ: Bu eşitsizliklerden etkilenen,

a) Kız çocukları için,

b) Engelleyici coğrafi koşullardan ötürü yeterince mobilize olamayan öğrenciler için,

c) Etnik köken sebebi ile Türkçeyi henüz öğrenmemiş olan azınlık grupları için alternatif ve takviye müfredatlar geliştirilmek.

DEZAVANTAJ 7: Yükseköğretim kurumlarına giriş sınavlarında “Yeni Nesil” olarak adlandırılan sorular minvalinde materyallerin liselerde yetersiz kalması.

ÖNERİ: Gerekli materyallerin yetkili merkezi kurum tarafından zenginleştirilebilir. İlaveten, öğretmenlerin meslek içi eğitim kurslarında “Yeni Nesil” soru tipleri hakkında teorik ve pratik eğitimler verilmelidir.

DEZAVANTAJ 8: Ortaöğretimde devlet okullarına yeni atanmış tecrübesiz öğretmenlerin Doğu bölgelerine veya büyükşehirlerde yer alan eğitimde yetersiz kalan bölgelere atanması.

ÖNERİ: Madde 6’da bahsedilen unsurlardan etkilenen öğrencilerin çoğunlukta olduğu bölgelerde, hizmet puanı yüksek, tecrübeli olan öğretmenlerin görevlendirilmesi ve görevlendirilmeleri için teşvik politikalarının başlatılması.

EK: ÖĞRENCİ BAKIŞ AÇISIYLA TÜRKİYE'DE EĞİTİM SİSTEMİ VE DÜNYADAKİ MUADİLLERİ

Türkiye eğitim sistemi ile bazı ülkelerin eğitim sistemlerinin karşılaştırılması neticesinde elde edilen sonuçlar:

- Türkiye’de eğitim süresi kısaltılabilir.
- Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı eğitim kalitesini kötü etkilemektedir. Sınıf sayısının artırılması ve öğretmen-akademisyen sayısının artırılması çözüm olabilir.
- Türkiye’de eğitime harcanan bütçe yetersizdir.

Sonuçlara dayalı sorun ve çözüm önerileri:

- İstikrarsızlık: Eğitime dair yapısal değişiklikler kısa periyodik aralıklarla yapılmaktadır. Uzun vadeli (mutabakatla belirlenmiş) bir eğitim politikasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Ödenek: Burada geçen söz konusu ülkelerin eğitim harcamaları. Milli eğitim sistemine ödeme payı artırılmalıdır ve nitelikli kullanılmalıdır.
- Bireysel ve bölgesel farklılıklar göz ardı edilmektedir. İsviçre örneğinde bölgeler arası farklılıklara dikkat edilmektedir. Bu şekilde bölgenin ve bölgedeki bireylerin ihtiyaçları görülebilmektedir. Ülkemizde de bölgeselleşmeye gidilebilir.
- Karşılaştırdığımız ülkelerde üniversite başında düşen kişi sayısı daha azdır, ülkemizde üniversite sayısı nüfusa oranla az olabilmektedir. Üniversite öğrencilerine düşen akademisyen sayısı artırılmalı ve öğrenciler proje gelişimine teşvik edilmelidir.
- Meslek liselerinin kalitesi ve meslek lisesi öğrencisinin kaliteli iş bulma olanakları artırılabilir. Bu durum ülkemizdeki meslek liselerine yönelik olumsuz algıyı değiştirecektir. Çocuklara uygulamalı meslek tanıtımları yapılabilir.
- Türkiye’deki 4+4+4 sistemi 4+4+2+2 şeklinde olup son 2 yılı tercihe bağlı, meslek ve ilgilere yönelik tasarlanabilir.
- Türkiye’de büyük şehirlerdeki üniversitelerin imkânları Anadolu ve diğer şehirlerdekilere göre daha fazladır. Ayrıca akademisyen kalite ve sayısı bakımından Anadolu ve diğer şehirlerdeki kadrolar güçlendirilmelidir.
- Eğitim düzenlemelerinde eğitimle ilişkili tüm demografinin görüşü alınarak ortak mutabakatla karar alınmalıdır.
- Öğretmen kalitesi eğitimin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda İsviçre gibi dünyanın 3. zengin ülkesi olan bir ülkede sadece öğretmen yetiştirmeye dayalı üniversitelerin Türkiye’de de bulunması gerekmektedir.

- Türk eğitim sistemi içerisinde çocukların da içerisinde olacağı, sorumluluk alabilecekleri faaliyetler oluşturulmalıdır.
- İsviçre ve Küba'daki gibi çocuklara kültürel ve sosyal faaliyetler bağlamında daha fazla alternatifler sunulmalıdır. Bu noktada okullarda bağımsız alanlar oluşturulmalı, sanat resim ve müzik atölyeleri oluşturulmalıdır.
- Müfredat değişikliğiyle farklı alanlardan çok sayıda seçmeli ders alabilme imkânının verilmesi.
- Bağımsız kuruluşlarca eğitim sisteminin denetlenmesi.
- Teoriyi azaltarak pratik dersler üzerine yoğunlaşma.
- Uzmanına erişilebilir alanlarda seçmeli ders açılması.
- Ders saatlerinde azalmaya gidilmesi veya aktiviteler eklenmesi.
- Kişinin başarılı olduğu alanın daha erken belirlenmesi ve bu konuda yardım alması.
- Sistem değiştirilmeden önce en azından somut sonuçlarını verene kadar beklenmesi.
- Merkeziyetçi yönetimin yerel yönetime bırakılması.
- Öğretmen ve akademisyen istihdamının arttırılarak eğitmen başına düşen öğrenci sayısının azaltılması.
- Staj faaliyetlerinin arttırılması veya zorunlu kılınması. Kamu sanayi ve üniversite iş birliğinin güçlendirilmesi.
- Okullarda sokratik metodun arttırılması. Okullarda derslerin işleyiş tarzı katı bir hiyerarşiye dayanıyor. Hocayı mutlak hükümran kılarken, öğrenciyi pasif alıcı konumuna düşürüyor. Hoca ve öğrenci arasındaki ders anlama ve anlatma ilişkisinin daha özgür bir zemine çekilmesi için ders işleme biçiminin değişmesi gerekmektedir.
- Eğitim fakültelerinin puanlarının arttırılması öğretmenlere verilen formasyon eğitiminin 5 senede bir tekrar edilmesi ve düzenli makaleler yazdırılması.
- MEB ve YÖK'ün özel kurum açma kriterlerini düzenlemesi.

yeni dünya vakfı

Alemdar Mahallesi Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan Cad.

No: 15 Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel: +90 (212) 526 33 34

E - posta: bilgi@yenidunyavakfi.org

www.yenidunyavakfi.org

